

MIÐVIKAN

tímans helviti

Eysturtýski forsetin (í svørtum) frá 1971 til 1989, Erich Honecker, heilsar upp á navnbróður sín, Erich Mielke, ið stóð á odda fyri Stasi frá 1957 til 1989

Búmerki hjá Stasi. Fulla navnið á fregnartænastuni var »Ministerium Für Staatssicherheit«

Stutt um Stasi

Stasi var tann loyniliga lögreglan í Eysturtýsklandi, sum eisini varð kallað DDR. 'Stasi' er ein stytting fyri Staatssicherheit (Statstrygd). Upprunaliga endamálið við Stasi var at verja statin móti fíggindunum í teimum vestligu londunum. Skjótt broyttist endamálið, og fór Stasi í staðin í holt við at eygleiða síni egnu fyri at forða fyri, at tey vendu sær móti statinum. Meginpartin av tíðini sat Erich Mielke sum tann ovasti leiðarin fyri Stasi, og var hann kendur fyri at síggja fíggindar undir hvørjum steini og hevði illgruna til øll.

tveir stólar, eitt vask og ein wc-kumma. Her búðu tveir fangar saman alt samdøgrið. Endamálið hjá Stasi var at knúsa andan hjá fangunum, so teir at enda játtaðu, avnoktaðu, avdúkaðu ella hvat endamálið hjá Stasi enn var. Stasi nýtti ikki likamligan tortur sum so, men tað var so hinvegin ikki spart við sálarligum torturi. Eitt nú sluppu fangarnir ikki at liggja í songini um dagin. Teir skuldu antin standa ella sita á stólinum. Fyri at geva teimum nýkomnu fangunum ein forsmakk av lívinum í fongslinum vórðu teir fyrst koyrdir einsamallir í ein kliva. Tískil vórðu fangarnir fullkomiliga avbyrgdir og hildnir frá øllum samskipti. Tað var heilt upp til vaktirnar at avgera, hvussu leingi fangin skuldi sita avbyrgdur. Tað kundi vara heilt upp til tvær vikur. Fyrstu tíðina hjá fangunum varð ljósið heldur ongantið sløkt, so teir skuldu fáa ein vánaligan og óregluligan svøvn.

Privatlív var so at siga einki av. WC-kumman stóð í einum horni, og máttu fangarnir orðna síni ørindi framman fyri hinum fanganum. Hetta var gjørt fyri at eyðmýkja fangarnar og tískil blotta teir enn meira fyri menniskjaliga tign. Hurðarnar vóru eisini gjørdar soleiðis, at vaktirnar kundu síggja inn, uttan at fangarnir sóu teir. Tískil vistu fangarnir ongantið, nær teir vórðu eyggleiddir. Tankin at 'snýta' við eitt nú at liggja í songini um dagin var óhugsandi. Gjördu teir tað og vórðu avdúkaðir, vórðu teir straffaðir á ymiskan hátt. Eitt nú mistu teir møguleikan at lesa eina bók, ella

tað sum verri var, mistu rættin at skriva ella fáa brøv frá familju. Hetta var sjálvsagt ein revsing, sum allir fangar vildu sleppa undan, tí brøvini og tankar frá familjuni vóru meira enn gull verd. Fangarnir vórðu strongdir út í tað ógvisluga í eini roynd at fáa teir at knekka.

Tá fangarnir vórðu viðfarin á slíkan hátt, vórðu teir fyri at halda andanum uppi sera tætt knýttir at sínum samfanga, har teir kundu deila tankar og ráðaloysi. Hetta gav Stasi tað hugskot at lata ein Stasiagent spæla fanga í eina tíð fyri at lirka fleiri upplýsingar úr teimum. Hetta legði sjálvsagt stein oman á byrðu hjá teimum longu niðurkúgaðu fangunum, at teir ikki eingong kundu líta á sínar samfangar.

Avhoyrast langt út á náttina

Avhoyringarnar av fangunum vóru ikki allar eins. Summar tíðir vóru tað tveir avhoyrarar, har annar spældi tann fitti, meðan hin var tann óndi. Aðrar tíðir var tað bara ein avhoyrari. Tað var somuleiðis ymiskt, hvussu avhoyrararnir bóru seg at, og hvørjar hættir teir brúktu. Eitt nú vórðu teir ungu avhoyrararnir betur lærdir á tí sálarfrøðiliga økinum fyri at ávirka fangarnar á tann hátt. Aðrir avhoyrarar hava hótt við harðskapi, og til tíðir hava fangarnir eisini verið slignir av teimum.

Men størsti denturin varð altíð lagdur á tann sálarliga harðskapin. Avhoyringarnar vórðu hildnar í fleiri tímar, ofta um náttina, har fangarnir fingur teir somu

spurningarnar umaftur og um aftur. Fangarnir vóru noyddir til at sita ella standa uttan nakað at eta ella drekka. Óneyðugt at siga vóru slíkir hættir sera 'effektivir', har meginparturin av fangunum 'jattaði' seg sekan ella partvíst sekan.

Sluppu ikki at gera sjálvmorð

Ein og hvør lutur, sum fangarnir kundu brúka til at skaða seg sjálvar við, varð tikin frá teimum. Um náttina vórðu enntá brillurnar tiknar frá teimum, so teir ikki skuldu kunna brúka glasið í brillunum til at skera eina æðr yvir við.

Heldur ikki var tað møguligt at leypa niður nakrastaðni frá, tí hvørt hol var sperrað við jarnrimum. Sum vit gingu upp gjøgnum trappurnar til klivarnar í erva, sá man allar hesar rimarnar alla staðni. Hvussu ræðuligt má tað ikki vera, tá fongслиð má verjast ímóti, at fangarnir forgera sær? Tað sigur ikki lítið.

So ódemokratiskt og ræðuligt, sum Stasi var, so lögdu teir stóran dent á, at fangarnir fyrr ella seinni komu til ein dómstól – í livandi líki. Orsøkin var, at so kundi Stasi vísa umheiminum, at DDR var ein demokratiskur staturl!

Søgan um syrgiligu lagnuna hjá Miriam

Eitt av ofrunum, ið endaði hjá Stasi var unga Miriam. Miriam sat ikki í fongslinum í Rostock, men í einum líknandi fongslí í Berlin. 16 ára gomul varð hon sædd av Stasi vaktum at vera í so nær múrinum í

Eysturberlin. Hon varð við tað sama avhoyrd. Summi fongsul vóru verri enn onnur, og í Berlin varð hon gjøgnum 11 dagar avhoyrd, bukað, upphongd í ørmunum og nærum druknað, tá torturbøðlarnir hildu høvd hennara undir í vatni. Hon fekk einans loyvi at sova tveir tímar hvørja nátt, og at enda var hon so mikið mødd, at hon viðgekk ætlanir um at flýggja. Ofta viðgingu fangar sum sagt 'brotsgerðir', sum teir als ikki høvdu gjørt, tí teir ikki orkaðu meira.

Miriam bleiv dømd hálvt annað ára fongsul, og sigur hon um sína uppliving: "Tá eg kom út, var eg ikki longur eitt menniskja". Hon var ikki fyllt 18 ár, og hóast hon hevði sitið dómin av sær, sóu myndugleikarnir hana ikki sum ein 'veruligan' eysturtýskara longur. Hon kundi ikki fáa arbeiði, og reint persónliga var hon vorðin illa sint og rædd fyri øllum. Fyri at leggja fangaskapin í fongslinum aftur um seg, tók hon burtur allar hurðarnar heima hjá sær. Hetta var bara ein av mongu syrgiligu lagnunum, sum endaðu í einum Stasi fongslí.

Fyrimunir við at sleyga

Grundarlagið undir Stasiskipanini var allir teir sjálvbodnu sleygararnir. Ein sleygari, ella informantur, er ein, ið boðar frá virkseminum hjá tí vanliga borgaranum til Stasi. Uttan hesar sleygarar hevði tað verið munandi torførari hjá Stasi at havt eitt so neyvt eftirlit við íbúgvunum í DDR. Tað verður mett, at umleið sjeyndi hvør íbúgvi í DDR arbeiddi fyri Stasi eitt ella annað tíðarskeið

í lívinum. Ein Stasi sleygari fekk nógvar fyrimunir so sum størri úrval av vørum, teir sluppu at ferðast í útlandinum, teir fingur betri møguleikar hjá børnunum í skúlanum o.s.fr. Hjá summum spældi tann ideologiska hugsjónin eisini inn, at tey trúðu uppá tað sosialistiska paradísið. Hjá øðrum var hetta bert gjørt fyri vinning.

Liðugur

Rundtúrurin var komin at enda. Eitt heilt ótrúligt og ræðuligt upplivísi. Eitt av teimum upplivísunum, sum seta spor og fáa ein til at hugsa. Okkara fryntliga frásøguvinna, sum upprunaliga skuldi greiða frá á týskum, men sum skifti til enskt vegna føroyingarnar, takkaði fyri seg. Vit takkaðu so hjartaliga aftur og royndu eftir besta førimuni at vísa henni, hvussu nógv vit meintu tað. Á ein hátt vildi man sleppa út, tí túrurin var liðugur, men samstundis vildi man blivið her fleiri tímar aftrat fyri at sýgva alt til sín. Eg vildi ikki missa nakað av hesum ónda og myrka kapitli í mannasøguni.

Leiðin gekk tó út aftur í tað góða veðrið, og eg fór avstað við einum høvdi yvirfyllt við tankum. Tað síðsta, ið eg sá, áðrenn eg fór um hornið, vóru rimarnir, ið avskóru 'brotsfólkin' frá lívinum. Jú mín sann, menniskju duga eisini at gera síni helviti fyri onnur. Og so enntá í mínari lívstíð.

Ískoyti til seinastu Miðvikuni

Í sambandi við frásøgnina um Pride of Fife hevur Jan Toftegaard í Fuglafirði greitt frá, at ein av manningini á hesi truplu ferðini heim úr Skotlandi var Poul, beiggji Andreas Petersen, sum keypti skipið.

Komandi partur

Herfyri vóru tvær Miðvikur við Daniel J. Bærentsen. Hann greiddi frá mostir síni úr Kaldbak, Matildu Jacobsen, sum var leiðari á barnaheimi í Danmark. Komandi Miðvikur verður um hana.